

Власенко Іван Володимирович, д-р екон. наук, проф. кафедра туризму та готельно-ресторанної справи, Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету. Адреса: вул. Соборна 87, м. Вінниця, Україна, 21050. E-mail: vlasenkoivol@gmail.com.

Власенко Іван Володимирович, д-р екон. наук, проф. кафедра туризму і гостинично-ресторанного дела, Вінницький торгово-економічний інститут Київського національного торгово-економічного університету. Адрес: ул. Соборная 87, г. Винница, Украина, 21050. E-mail: vlasenkoivol@gmail.com.

Vlasenko Ivan, Doctor of Economics, Professor of the Department of Tourism and Hotel and Restaurant Affairs of the Vinnytsia Trade and Economic Institute of the Kyiv National Trade and Economic University. Address: Soborna str., 87, Vinnitsa, Ukraine, 21050. E-mail: vlasenkoivol@gmail.com.

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. М.В. Чорною.

Отримано 30.09.2017. ХДУХТ, Харків.

DOI: 10.5281/zenodo.1109687

УДК 316.444

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ

К.Ю. Величко, Л.Л. Носач, О.І. Печенка

Розглянуто сучасні тенденції міграційних процесів в Україні як індикатора соціально-економічного розвитку країни. Висвітлено сутність та фактори, що впливають на міграційні процеси та походять з особливостей національного ринку праці. Досліджено зміни в обсягах міграції, географічному спрямуванні міграційних потоків, специфіці гендерно-вікової структури міграції та збільшенні національної міграції молоді. З'ясовано, що формування в Україні конкурентоспроможної економіки, в основі якої лежить орієнтація на збільшення й ефективне використання характеристик трудового потенціалу на національному ринку праці, спроможне покращити міграційні тенденції.

Ключові слова: міграція, міграційна політика, структура міграції, гендерно-вікова структура міграції, трудова міграція, міграція молоді.

МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В УКРАИНЕ: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ

Е.Ю. Величко, Л.Л. Носач, О.И. Печенка

Рассмотрены современные тенденции миграционных процессов в Украине как индикатора социально-экономического развития страны. Освещены сущность и факторы, влияющие на миграционные процессы, которые исходят из особенностей национального рынка труда. Исследованы изменения в объемах миграции, географическом направлении миграционных потоков, специфике гендерно-возрастной структуры миграции и увеличении национальной миграции молодежи. Установлено, что формирование в Украине конкурентоспособной экономики, в основе которой лежит ориентация на увеличение и эффективное использование характеристик трудового потенциала на национальном рынке труда, способно улучшить миграционные тенденции.

Ключевые слова: миграция, миграционная политика, структура миграции, гендерно-возрастная структура миграции, трудовая миграция, миграция молодежи.

MIGRATION PROCESSES IN UKRAINE: CONTEMPORARY TRENDS AND SOCIO-ECONOMIC CONSEQUENCES

K. Velychko, L. Nosach, O. Pechenka

Modern tendencies of migration processes in Ukraine as an indicator of the country's socio-economic development are considered. It is proved that as an economic phenomenon, migration of the population contributes to rational redistribution of labor resources, helps to solve demographic problems, including the problems of population aging, accelerates scientific and technical process, exchanges information and technologies, helps to reduce labor costs, integrates our country into the world production, increases investment flow to the donor country in the form of foreign exchange transfers of employees.

It is established that the main reasons for strengthening emigration sentiments in the society are economic factors (low living standards, economic instability, low wages, rising unemployment, underemployed workers, etc.), political factors (political instability, high level of corruption, military conflict in the east of the country, annexation of the Crimea), socio-psychological (outdated system of education, health, lack of opportunities for professional growth, etc.) and environmental factors.

Changes in the volume of migration, which are characterized by a significant growth, are studied. Geographical direction of migratory flows is analyzed, which indicates that most of the migration flows are directed to Poland,

the Russian Federation, the Czech Republic and Italy. Priority areas of employment are: construction (men) and households (women), as well as services and agriculture. The specificity of a gender-age structure of migration is considered. It is characterized by the increase in the number of women migrants and growth of youth migration, as an extremely negative phenomenon for the Ukrainian economy. At the same time, it was noted that for Ukraine, as for the country-supplier of migrants, migration processes carry a number of threats and risks (outflow of labor resources, deterioration of gender-age structure of the population, reduction of the country's innovative and intellectual potential, etc.).

Keywords: *migration, migration policy, migration patterns, gender-age structure of migration, labor migration, youth migration*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Однією з умов сталого розвитку національної економіки є розвиток національного ринку праці, який, у свою чергу, здійснює динамічний вплив на трудову міграцію.

До основних тенденцій українського ринку праці на сучасному етапі слід віднести зростання рівня безробіття, неповну зайнятість працівників або неофіційне працевлаштування, низьку заробітну платню та ін. Крім того, негативно впливають на економічний розвиток у країні, посилюючи міграційні тенденції, соціально-економічні та демографічні проблеми України. Також свій вплив має і безвізовий режим з країнами Європейського Союзу.

Безумовно, сучасним міграційним процесам у світі притаманна висока динамічність, що є закономірним за умов глобалізації світового господарства. Форма залучення держави в процеси міграції робочої сили може бути різною: деякі країни є лише постачальниками, а інші – чистими споживачами. Проблема зовнішньої міграції є вкрай гострою для сучасної України. З одного боку, позитивне те, що зовнішня трудова міграція є одним із способів працевлаштування безробітного населення та дає змогу зменшити соціальну напругу в суспільстві. Зовнішня трудова міграція сприяє надходженню в Україну значних коштів зароблених за кордоном, обсяг яких дозволяє говорити про формування специфічного виду інвестування економіки країни (за різними оцінками від 1 до 5 млрд дол. США щорічно). Проте, з іншого боку, масштаби негативних наслідків зовнішньої трудової міграції значно більші. Насамперед існує загроза втрати значної частини якісної, найбільш економічно активної національної робочої сили, зокрема людського, наукового й інтелектуального потенціалу за умови, коли тимчасова трудова міграція призводить до еміграції та зміни місця постійного проживання. А також дуже негативним явищем є зростання міграції молоді.

Тому актуальним є дослідження сучасних міграційних тенденцій, визначення факторів впливу на міграційні процеси в Україні та розробка заходів міграційної політики, які сприятимуть економічному розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти теоретичного обґрунтування та практичної реалізації світових міграційних тенденцій і національні особливості висвітлені у наукових працях таких вчених: В. Ватаманюк Л. Весельська, Ю. Гуменюк, Т. Драгунова, О. Заклетка, В. Колот, І. Кукурудза, Е. Лібанова, О. Малиновської, І. Майданік, О. Новікова, О. Поважний, В. Рогового, Г. Ситник, В. Скуратівського, В. Смолянук, О. Снігової та ін. Питання гендерної специфіки національних міграційних процесів подано в роботах науковців: О. Астахової, М. Ворони, Г. Герасименко, К. Романчук, К. Шиманської та ін. Підходи до регулювання міграційних процесів розглядаються у працях Е. Дробко, М. Бублія, Т. Виценец, М. Касьянової, І. Кукурудзи, І. Хлівної та ін.

Незважаючи на те, що низка важливих аспектів міжнародної міграції знайшла відображення в наукових працях, подальшого дослідження потребують сучасні тенденції міграційних процесів в Україні. Крім того, недостатньо висвітлені проблеми міграції молоді, наслідки від «омолодження» міграційного потоку та заходи з покращення ситуації у міграційних тенденцій в Україні.

Метою написання статті є визначення сучасної специфіки міграційних процесів в Україні, факторів, що впливають на міграційні процеси, наслідків збільшення міграційних потоків і розробка необхідних заходів зі зниження рівня еміграції робочої сили.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізація та інтеграція міжнародних відносин упливає на формування сучасного міжнародного ринку праці, який, у свою чергу, сприяє посиленню міграційних процесів та розвитку стійких міждержавних зв'язків. О. Заклетка зазначає, що «формування міжнародного ринку праці – свідчення того, що процеси світової інтеграції не тільки протікають в економічній і технологічній сферах, але й торкаються складнішої сфери соціальних і трудових відносин, яка набуває тепер глобального характеру» [1].

За таких умов немає жодної держави у світі, яка б на різних етапах свого розвитку тією чи іншою мірою не була задіяна у світових міграційних процесах: чи то як країна-донор – постачальник трудових ресурсів, чи то як країна-реципієнт.

Загальновідомий термін «міграція» походить від латинського слова *migratio*, що означає переміщення, переселення. Особливе місце у складі загальних міграційних потоків займають трудові міграції, які знаходяться в центрі уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних

дослідників. Серед найважливіших центрів тяжіння трудової міграції у світі виділяють: Північноамериканський і Західноєвропейський регіони, Південно-Східну та Західну Азію, Арабський та Латиноамериканський регіони. Щодо класифікації мігрантів, то найбільш визнаною у світі є класифікація міжнародних трудових мігрантів, що прийняли в межах Резолюції 45/158 Генеральної Асамблеї ООН (18 грудня 1990 року) (табл. 1).

Прикордонні робітники	Сезонні робітники	Морські рибалки	Працівники цільового найму
Робітники, що працюють не за наймом	Працівники, задіяні на прибережній установці	Робітники, робота яких пов'язана з переїздами	Робітники на проєкті

Рис. 1. Класифікація міжнародних трудових мігрантів, згідно з Резолюцією 45/158 Генеральної Асамблеї ООН [9]

В Україні протягом багатьох років, на різних історичних етапах, змінювалися вектори міграційних потоків та мотиви, що їх формують. Спонукальні мотиви міграції були досить різними. Якщо на початку незалежності міграція носила більше етнічний та релігійний характер, а основні міграційні потоки були спрямовані до Ізраїлю, Німеччини, Канади, то в період з середини 1990-х і у 2000-х рр. основною причиною міграції були економічні фактори, передусім низький рівень життя. У цей період починає зростати чисельність українців, які проживають на території ЄС.

Зростання міграції відбувалося у 2008–2009 роках на тлі фінансової кризи. Пізніше на перший план серед міграційних мотивів виходили соціально-економічні фактори: бажання кращої реалізації, більшої заробітної платні тощо. Укладання угод про малий прикордонний рух (з Угорщиною – 2007 р., з Польщею та Словаччиною – 2008 р., Румунією – 2014 р.) значно посилило мобільність українців у напрямку ЄС. Саме впровадження малого прикордонного руху дало можливість громадянам, які мешкають у прикордонній зоні, без віз подорожувати до сусідніх держав на відстань від 30 км (Польща) до 50 км (інші сусідні держави). Наприклад, згідно з даними опитувань, мешканцями 30-кілометрової прикордонної зони здійснюється до 65% перетинів кордону з Польщею [4].

Сучасний етап міграції дещо складніший, він співпав з військовим конфліктом на Сході країни, анексією Криму на тлі значного падіння економіки, причому тут має місце і міграція як переселення, і внутрішня міграція, і міграція робочої сили.

Під впливом воєнного конфлікту та глибокої економічної кризи значно посилюються еміграційні настрої населення. Спробам вирішити життєві проблеми у спосіб працевлаштування за кордоном сприяє й набутий українцями досвід роботи за межами держави, потужні міграційні мережі, що сформувалися впродовж останніх десятиліть [4].

Узагальнюючи думки науковців щодо факторів впливу на міграційні процеси, можна виділити такі фактори: економічні, політичні, соціальні та екологічні (табл. 2).

Безумовно, міграційні процеси водночас із скороченням населення внаслідок демографічних змін (що мають місце і в більшості розвинених європейських країн) та зменшенням кількості населення через еміграцію вказують на цілий комплекс несприятливих умов усередині країни, які «виштовхують» населення в міжнародні міграційні процеси.

Таблиця

Фактори впливу на міграційні процеси [7]

Фактори, що стимулюють еміграцію	Фактори, що стимулюють імміграцію
1	2
<i>Політичні</i>	
Відсутність ефективних державних інструментів міграційної політики в державі	Зрозуміла (лояльна) міграційна політика
Низький рівень демократії	Розвинена демократія
Політична нестабільність	Стабільність політичної системи
Високий рівень корупції	Відсутність корупції
Загроза безпеці життєдіяльності	Відсутність небезпеки
<i>Економічні</i>	
Низький рівень заробітної платні	Висока заробітна платня
Низький рівень життя населення	Високий рівень життя
Диспропорції економічного розвитку регіонів, економічна нестабільність	Наявність робочих місць
Високий рівень безробіття, дисбаланс між попитом й пропозицією на ринку праці	Сталий економічний розвиток

Продовження табл.

1	2
Глобалізація світової економіки	
<i>Соціальні</i>	
Застаріла система освіти	Висока якість освіти
Недосконала система охорони здоров'я	Високоякісна система охорони здоров'я
Відсутність можливостей для професійного зростання	Можливості для професійної самореалізації
<i>Екологічні</i>	
Погана екологічна ситуація (забруднене екологічне середовище)	Краща екологічна ситуація
Низька якість питної води та їжі	Якісна питна вода й екологічно безпечна їжа

Дослідження компанії Research&Branding Group свідчать, що все більше українців схильні до міграції. Зокрема в грудні 2016 року 34% населення були готові назавжди покинути Україну [11]. На користь міграційних настроїв виступають такі складові:

- заробітчани отримують роботу, яку не мали можливості отримати на батьківщині;
- через міграцію знижується навантаження на ринку праці в середині країни;
- мігранти здійснюють грошові перекази на батьківщину.

На думку О. Малиновської, такі грошові перекази сприяють підвищенню рівня життя, скороченню бідності, впливають на розвиток економіки, збільшуючи платоспроможний попит. Згідно з дослідженнями, без грошових переказів із-за кордону Україна може втратити близько 7,1% свого потенціалу. Найбільше постраждали б галузі легкої та харчової промисловості, де виробництво могло б скоротитися на 17% та 14% відповідно. Споживання б зменшилося на 18%, а доходи домогосподарств – на 14–21% [3].

Географічний розподіл таких переказів наступний: Росія – до 2,3 млрд дол. США; потім ідуть США та Німеччини (відповідно 9,3 та 6,2 % від загального обсягу грошових переказів в Україну). Загалом з країн ЄС надійшло 2,3 млрд дол. США [4].

За статистичними даними за кордоном сьогодні працює кожен сьомий українець, тобто більше ніж 7 млн громадян працездатного віку, в середньому близько 50 людей на добу назавжди покидає Україну [5]. Серед трудових мігрантів переважають чоловіки,

найчисленнішими серед них є особи 30–44 років (понад 40%), більшість мігрантів походить із західних областей країни. 41% трудових мігрантів мають середню або середню спеціальну освіту, 36% – вищу освіту [5]. Пріоритетними напрямками виїзду наших громадян за кордон є такі країни, як Польща, Чеська Республіка, Італія, США, Німеччина, Великобританія, Італія; водночас слід звернути увагу на Російську федерацію, Ізраїль, Іспанію, Португалію та Канаду як країни з значними осередками українських мігрантів, що робить їх привабливими з точки зору полегшення інтеграції мігрантів у середовище країни призначення на основі сформованого там національного українського осередку (рис 2).

Основними секторами зайнятості українських трудових мігрантів є будівництво (29%), промислове виробництво (14%), індустрія гостинності (11%), допомога по дому (10%) і сільське господарство (8%). Останні три сектори є найбільш популярними в країнах ЄС, а торгівля і транспорт вважаються найбільш популярними видами трудової діяльності в країнах СНД. Водночас, будівництво і промислове виробництво також є однаково важливими галузями в країнах обох регіонів [4].

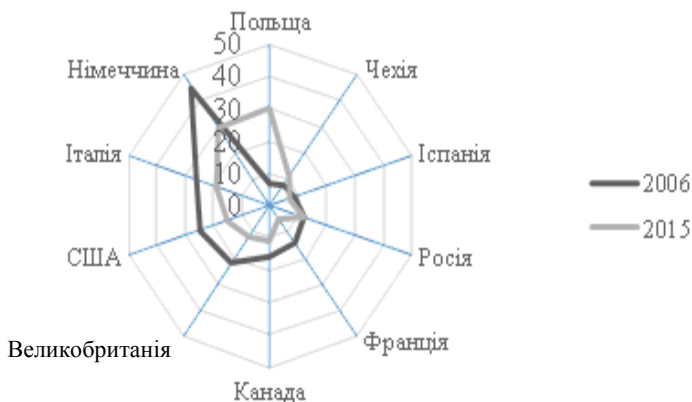

Рис. 2. Пріоритетні напрямки міграції українців [4]

Крім того, суттєвих змін зазнала гендерно-вікова структура міграції. На думку К. Шиманської, здійснюється «трансформація гендерно-вікової структури української міграції, яка характеризується зростанням чисельності жінок-мігрантів (більш вразливої категорії мігрантів), зниженням середнього віку мігрантів, що провокує

проблеми старіння нації, зниженням рівня народжуваності, погіршенням трудового потенціалу населення тощо» [10].

Дослідження й опитування серед мігрантів свідчать про те, що відбувається зростання частки жінок у загальному міграційному потоці, спостерігається різне географічне спрямування саме жіночої міграції (Італія, Португалія, Польща) на відміну від чоловічої (Росія, Білорусь, Польща, Чехія), жінки-мігранти мають вищий, порівняно з чоловіками, середній вік (37,9 року проти 36,2 років), а також вони є більш освіченими (більша частина має вищу освіту) [5]. Відмінності спостерігаються і в розподілі праці між чоловіками та жінками: 45% чоловіків працюють на будівництві (3% жінок), 17% – на промисловому виробництві (усього 9% жінок) і 9% – у транспортній галузі (1% жінок). З іншого боку, 33% жінок надають послуги на дому (1% чоловіків) і 21% – в індустрії гостинності (5% чоловіків). Молодші жінки більше працюють в індустрії гостинності (47%), а старші – працюють у домогосподарствах (53%) [5; 10].

Серед міграційних потоків за регіонами проживання емігрантів також відбуваються певні зміни. Традиційно більш залучений до зовнішньої трудової міграції західний регіон країни (Закарпатська, Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська області) – 57,4% від загальної чисельності трудових мігрантів. На заробітках за кордоном перебуває 12,9% працездатного населення західних областей, що пояснюється географічним межуванням із кількома європейськими країнами та високим ступенем насичення ринку праці в регіоні. Натомість найменш залучені до міграційних процесів жителі північного регіону, частка яких серед трудових мігрантів – 5,7%, або 1,7% працездатного населення цих областей [4].

Але найбільшої шкоди для країни завдає міграція молоді. Такі країни, як Польща, Чехія, Словаччина та інші, активно запрошують на навчання до своїх університетів, створюючи сприятливі умови (безкоштовне навчання, центри з вивчення мови, сприяння в оформленні документів та ін.). За даними ЮНЕСКО, лише в період з 2000 року по 2012 роки чисельність українських студентів за кордоном збільшилася в чотири рази та становила 37 тис. чол. Особливо стрімко вона зростала в країнах, куди спрямовано традиційні потоки трудової міграції. А. Слободян та Є. Стадний наголошують, що «за кордоном у 2013–2014 роках навчалося понад 46 тис. громадян України. Серед найбільш бажаних для навчання країн були Польща, Німеччина, Росія, Канада, Чехія, Італія, США, Іспанія, Франція, Австралія, Великобританія» [8].

За останні роки кількість українських студентів за кордоном зросла на 19%, або на 6 501 особу. Більше 4/5 цього приросту склали українці, які навчаються в польських університетах, вони показали найбільшу динаміку зростання – з 9 620 до 15 123 осіб. Також значно збільшилася кількість наших студентів у канадських, австралійських, британських, чеських, італійських, німецьких університетах. До речі у німецьких університетах пропонують безкоштовне навчання для іноземців [4]. За таких умов прогноз щодо зниження рівня міграції молоді виглядає песимістичним. Ми погоджуємося з думкою Є. Стаднія, який наголошує, що «кількість українських студентів за кордоном буде зростати. По-перше, це глобальний тренд і Україна в ньому не законодавець. По-друге, це великий бізнес, починаючи від рекрутерів, рекламних компаній і закінчуючи роботодавцем, який часто радше візьме на роботу мігранта з європейським дипломом, ніж співвітчизника. По-третє, війна в Україні суттєво впливає на наміри будувати тут своє майбутнє. По-четверте, вже давно існують своєрідні сегменти академічної міграції: більш заможні українці можуть собі дозволити навчання в Британії, Австралії, США чи Італії, а наприклад, люди середніх статків виїжджають учитися до Польщі, Німеччини, Чехії чи Франції. І ці ніші нікуди не зникнуть, адже ресурс для їх заповнення в Україні буде ще дуже довго» [8].

Згідно з соціологічним опитуваннями, серед причин, що впливають на міграційні настрої молоді домінують такі: відсутність перспектив реалізації, низька оплата праці, незрозуміле майбутнє (політична нестабільність, соціальна незахищеність тощо) (рис. 3).

Чому молодь їде працювати за кордон з України?

Рис. 3. Основні спонукальні мотиви міграції молоді з України [4]

Безумовно, процес міграції молоді – це вкрай негативне явище. Позитивним воно може бути лише за умов повернення емігрантів на батьківщину, отримавши там гарну європейську освіту та досвід роботи, що сприятиме залученню до національної системи господарювання європейського досвіду. На макрорівні це приводить до підвищення продуктивності праці, скорочення безробіття й бідності та пришвидшення економічного й людського розвитку.

На жаль, на практиці ми маємо негативні наслідки у вигляді еміграції освіченої, мобільної молоді, яка б могла створювати національний дохід. Крім того, це активні люди з сформованими європейськими цінностями, які могли б сприяти розвитку власної держави.

Ми поділяємо точку зору В. Ланового, який наголошує, що «... молоді люди їдуть з країни – це дуже негативне явище з точки зору економіки. По-перше, коли зменшується чисельність населення в країні, тоді не росте економіка. У світі немає таких країн, де падає чисельність населення, а економіка, ВВП зростає. Велика міграція саме серед молоді означає падіння економіки. Адже не розвивається виробництво, технології, не з'являються нові робочі місця. У світі молодь створює інновації, нові підходи. Економіки сильні тоді, коли вони можуть пропонувати щось нове в послугах, товарах. А підприємництвом та інноваціями в основному займається молодь. По-друге, якщо з країни виїжджає молодь, така країна стає непривабливою для потенційного інвестора. По-третє, якщо виїжджає молодь, зменшується населення, народжуваність. Тобто нація старіє» [6].

Таким чином, посилення міграційних процесів в умовах глобалізації є тенденцією сучасних міжнародних економічних відносин. Процеси міграції є актуальною проблемою для більшості країн, як у контексті неконтрольованості масштабів, так і в контексті впливу на соціально-економічні процеси. Ця тенденція притаманна Україні і проявляється переважно в міграції більш активного прошарку населення.

Як економічне явище, міграція населення сприяє раціональному перерозподілу трудових ресурсів, допомагає вирішенню демографічних проблем, у тому числі – проблеми старіння населення, прискорює науково-технічний процес, обмін інформацією та технологіями, сприяє зменшенню вартості робочої сили, інтеграції країни у світове виробництво, збільшує потік інвестицій до країни-донора у вигляді валютних переказів працюючих. З економічної точки зору, у масштабі міжнародної економіки міграційні процеси є позитивним явищем. Проте для країни-донора, якою є наша держава, міграція має цілу низку загроз і ризиків (відтік із країни трудових ресурсів, погіршення

статеві-віковій структури населення, зниження інноваційно-інтелектуального потенціалу країни та ін.), на які поки що держава не зважає, можливо, через те, що не відчуває дефіциту цього ресурсу.

Безумовно, процеси міграції зупинити неможливо, проте можна їх скорегувати. Лише глибокі реформи у всіх сферах (економіка, освіта, медицина, судова система тощо) та покращення рівня життя населення буде сприяти скороченню процесів міграції в Україні.

Висновки. Отже, на сучасному етапі міграційні процеси в Україні мають комплексний і системний характер. Проведене дослідження дозволило виділити основні тенденції сучасних міграційних процесів в Україні:

- збільшення кількості мігрантів в абсолютному виразі за всіма типами (міграція як еміграція, трудова міграція, внутрішня міграція);

- збільшення обсягів довгострокової трудової міграції до США та Канади, а також збільшення короткострокової трудової міграції до регіону ЄС і зниження до країн СНД;

- основні напрями міграційних потоків – Російська Федерація, Польща, Чеська Республіка, Італія, Білорусь (близько 80% загального обсягу короткострокових і довгострокових міграційних потоків);

- зміни в гендерно-віковій структурі міграції: збільшення кількості жінок у міграційних потоках та значне «омолодження» міграції;

- суттєве збільшення міграції молоді у формі трудової міграції та короткострокової міграції з метою навчання, але з прогресуючою тенденцією до неповернення на батьківщину й інтеграції в країни навчання.

Оскільки, з точки зору індивіда, еміграція в економічному сенсі має багато переваг і на фоні погіршення економічної ситуації та наростання соціальної напруги в Україні кількість охочих виїхати в пошуках кращої долі постійно збільшується, існує загроза ще більшої активізації процесів еміграції. Так зневажливо ставитися до втрати людського потенціалу можна, коли немає жодних перспектив розвитку країни. Тому ми вважаємо, що для мінімізації негативних наслідків міграції необхідними є побудова конкурентоспроможної економіки через здійснення справжніх економічних реформ та євроінтеграційний курс країни водночас із формуванням відповідної міграційної політики, в основі якої лежить орієнтація на збереження та покращання характеристик трудового потенціалу на національному

ринку праці, що може покращити міграційні тенденції, знизити рівень імміграції, сприяти поверненню висококваліфікованих кадрів та молоді.

Список джерел інформації / References

1. Заклекта О. А. Трудова міграція як умова розвитку міжнародного ринку праці / О. А. Заклекта // Вісник КНТЕУ – 2008. – № 4. – С. 9–13.

Zakleka, O.A. (2008), "Labor migration as a condition for the development of the international labor market", ["Trudova migraciya yak umova rozvytku mizhnarodnogo ry'nku праці"], *University bulletin KNEU*, No. 4, pp. 9-13.

2. Кукурудза І. І. Україна у світових процесах трудової міграції : монографія / І. І. Кукурудза, Т. І. Ромашенко // – Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2012. – 252с.

Kukurudza, I.I., Romashhenko, T.I. (2012), "Ukraine in the world processes of labor migration", ["Ukrayina u svitovy`x procesax trudovoi migraciyi"], *Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy*, 252 p.

3. Малиновська О. А. Управління зовнішніми міграціями в контексті європейської інтеграції України : дис. д. наук з держ. упр. : 25.00.02 [Електронний ресурс] / О. А. Малиновська // Національна академія державного управління при Президентові України. – К., 2005. – Режим доступу : http://librar.org.ua/sections_load.php?s=economy_legal_science&id=3231&start=1/.

Malynovs`ka, O.A. (2005), "Management of external migration in the context of European integration of Ukraine", ["Upravlinnya zovnishnimy` migraciyamy` v konteksti yevropejs`koyi integraciyi Ukrayiny"], available at : http://librar.org.ua/sections_load.php?s=economy_legal_science&id=3231&start=1/

4. Міграція в Україні: факти і цифри-2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iom.org.ua>.

"Migration in Ukraine: Facts and Figures-2016", ["Mihratsiia v Ukraini: fakty i tsyfyry-2016"] available at : <http://www.iom.org.ua>.

5. Міграція як чинник розвитку України: Дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iom.org.ua/sites/default/files/>

"Migration as a factor in Ukraine's development: Study of migration-related financial flows and their impact on development in Ukraine", ["Mihratsiia yak chynnyk rozvytku Ukrainy: Doslidzhennia finansovykh nadkhodzen, poviazanykh z mihratsiieiu, ta yikhnoho vplyvu na rozvytok v Ukraini"] available at : <http://iom.org.ua/sites/default/files/>.

6. Молоді українці прощаються з батьківщиною. Назавжди? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vgolos.com.ua/articles/molodi_ukraintsi_proshchayutsya_z_batkivshchynoyu_nazavzhdy/.

"Young Ukrainians say goodbye to their homeland. Forever?", available at : http://vgolos.com.ua/articles/molodi_ukraintsi_proshchayutsya_z_batkivshchynoyu_nazavzhdy/.

7. Романенко І. О. Статистичний аналіз трудової міграції : дис. канд. екон. наук / І. О. Романенко // ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана. – 2015. – 189 с.

Romanenko, I.O., (2015), *Statistical analysis of labor migration, [Statystychnyj analiz trudovoyi migraciyi: dis. ... kand. ek. nauk]*, Kiev, 189 p.

8. Слободян О. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? [Електронний ресурс] / О. Слободян, Є. Стадний // CEDOS. – Режим доступу : <http://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu/>.

Slobodyan, O. "Ukrainian students abroad: how much and why?", ["Ukrayins'ki studenty` zakordonom: skil`ky` ta chomu?"], available at: <http://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu/>.

9. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, available at: <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r158.htm>.

10. Шиманська К. В. Гендерна структура української еміграції: сучасні тенденції, трансформації та соціально-економічні наслідки / К. В. Шиманська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2017. – № 1. – С. 184–188.

Shymanska, K.V. (2017), "Gender Structure of Ukrainian Emigration: Contemporary Trends, Transformations and Socioeconomic Consequences", ["Genderna struktura ukrayins`koyi emigraciyi: suchasni tendenciyi, transformaciyi ta social`no-ekonomichni naslidky"], Uzhhorod, No. 1, pp. 184-188.

11. Research&Branding Group, available at : <http://rb.com.ua/rus/>

Величко Катерина Юрївна, канд. екон. наук, доц., кафедра міжнародної економіки, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: пр. Науки, 77, м. Харків, Україна, 61103. Тел.: 0503018920; e-mail: eklevyna@gmail.com

Величко Екатерина Юрьевна, канд. экон. наук, доц., кафедра международной экономики, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: пр. Науки, 77, г. Харьков, Украина, 61013. Тел.: 0503018920; e-mail: eklevyna@gmail.com.

Velychko Kateryna, Cand. of Econ. Sc., Associate Professor, Department of International Economics, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Nauky av., 77, Kharkiv, Ukraine, 61103, Tel.: 0503018920; e-mail: eklevyna@gmail.com.

Носач Лариса Леонідівна, канд. екон. наук, доц., кафедра міжнародної економіки, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: 0959184177; e-mail: lilanos1982@gmail.com.

Носач Лариса Леонидовна, канд. экон. наук, доц., кафедра международной экономики, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: 0959184177; e-mail: lilanos1982@gmail.com.

Nosach Larisa, Cand. of Econ. Sc., Associate Professor, Department of International Economics, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: 0959184177; e-mail: lilanos1982@gmail.com.

Печенка Оксана Іванівна, ст. викл, кафедра міжнародної економіки, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: 0506883912; e-mail: pk.oksavana@gmail.com.

Печенка Оксана Ивановна, ст. преп., кафедра международной экономики, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: 0506883912; e-mail: pk.oksavana@gmail.com.

Pechenka Oksana, Senior Lecturer, Department of International Economics, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: 0506883912; e-mail: pk.oksavana@gmail.com.

Рекомендовано до публікації канд. екон. наук, доц. О.А. Кулініч, канд. екон. наук, доц. Л.О. Чернишовой, д-ром екон. наук, проф. М.В. Черною.
Отримано 30.09.2017. ХДУХТ, Харків.
DOI: 10.5281/zenodo.1109694

УДК 339.9.012.24:664(473)

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ

В.А. Вінникова, В.В. Вінникова, Є.В. Запольний

Досліджено основні проблеми зовнішньоекономічної діяльності та запропоновано шляхи підвищення експортного потенціалу підприємств харчової промисловості. Дана загальна характеристика зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Сформовано правила та надано рекомендації для забезпечення конкурентоспроможності й прибутковості діяльності підприємства.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, харчова промисловість, продовольчі товари, експортна й імпортна діяльність, ефективність.

ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УКРАИНЕ

В.А. Винникова, В.В. Винникова, Е.В. Запольный

Исследованы основные проблемы внешнеэкономической деятельности и предложены пути повышения экспортного потенциала предприятий пищевой промышленности. Дана обшая характеристика

© Вінникова В.А., Вінникова В.В., Запольний Є.В., 2017